

Pracovný materiál Kancelárie Rady na zasadnutie Rady dňa 11. 10. 2023

Správa o kontrole dodržiavania povinností podľa zákona č. 264/2022 Z. z.

Podnet na preverenie č.: PGO-RPMS/2023/01104

Programová služba: EXPRES

Vysielateľ: D.EXPRES, k.s.

Číslo autorizácie vysielania: AR/22

Na základe záverov uvedených v správe Kancelária Rady pripravila nasledujúce uznesenie:

Návrh uznesenia:

Rada pre mediálne služby (ďalej len „Rada“) ako orgán príslušný podľa § 109 ods. 1 až 4 a § 110 ods. 2 písm. e) zákona č. 264/2022 Z. z. o mediálnych službách (ďalej len „zákon č. 264/2022 Z. z.“) postupom podľa § 150 zákona č. 264/2022 Z. z. preverila podnet na preverenie evidovaný pod č. PGO-RPMS/2023/01104 smerujúci voči vysielaniu programovej služby EXPRES vysielateľa D.EXPRES, k.s. a uznala podnet na preverenie podľa ustanovenia § 150 ods. 13 zákona č. 264/2022 Z. z. za **neopodstatnený**.

Úloha:

Kancelária Rady informuje podávateľa podnetu na preverenie o výsledku preverenia podnetu.

T: 23. 10. 2023

Z: PgO

Kancelária Rady pre mediálne služby

Pracovný materiál Kancelárie Rady na zasadnutie Rady pre mediálne služby dňa 11. 10. 2023

Podnet na preverenie č. PGO-RPMS/2023/01104 zaevidovaný dňa 27. 7. 2023
Podávateľ: fyzická osoba
Predmet podnetu: Mrazivé letné večery - Kriminálne spisy
Deň a čas vysielania: 24. 7. 2023 22:04 hod.

Programová služba: EXPRES
Vysielateľ: D.EXPRES, k.s.
Číslo autorizácie: AR/22

Dátum: 4. 10. 2023

OBSAH PODNETU:

„Dobrý deň ,toto rádio týmto podcastom podporuje kriminalitu nakoľko príde mi ozaj zvrátene aby každý večer po 22 hod prezentované vraždy čo sa stali a ako napríklad včera opisované detstvo a v dospelosti vraždy odsúdeného vraha Anders Behring Breivik prezentované v rádií. Chápem že podcast je novodobý výmysel v rádiách okukané z USA ale toto do rádia nepatrí ako aj ďalší podcast nezhasínaj, ide síce o sci-fi ale o vraždách duchoch je ozaj dosť zlé. Rádio je o tom aby bola hraná hudba a nie aby sa prepožičali herci na toto ,rozprávať o vraždách a podobných veciach. Toto je podľa mňa možný návod na podobne spáchania podobných vecí v budúcnu pre mnoho ľudí na Slovensku. Toto ozaj nemá čo robiť v prostredí rádií na internet možno aj to pod kontrolou.

Mňa poburuje ,že som krímený týmto programom večer keď idem z práce a musím počúvať toto čo sa ozaj nedá počúvať...“

PRÁVNE VÝCHODISKÁ POSUDZOVANIA:

Zákon č. 264/2022 Z. z. o mediálnych službách (ďalej len „zákon č. 264/2022 Z. z.“):

§ 61 Ochrana ľudskej dôstojnosti a ľudskosti

- 1) „Obsahová služba, ktorú poskytuje vysielateľ alebo poskytovateľ audiovizuálnej mediálnej služby na požiadanie, musí rešpektovať ľudskú dôstojnosť, najmä nesmie
- a) propagovať vojnu alebo opisovať kruté alebo inak neľudské konanie spôsobom, ktorý je ich nevhodným zľahčovaním, ospravedlňovaním alebo schvaľovaním,
 - b) šíriť alebo sprístupňovať informácie verejnosti s úmyslom verejne podnecovať na spáchanie niektorého z trestných činov terorizmu alebo verejne schvaľovať niektorý z trestných činov terorizmu.“

ANALÝZA – stanovisko Kancelárie Rady pre mediálne služby:

Podávateľ namieta voči vysielaniu, v ktorom je *opisované detstvo a v dospelosti vraždy odsúdeného vraha Anders Behring Breivik.*“ Podľa podávateľa ide o „*možný návod na podobne spáchania podobných vecí v budúcnu pre mnoho ľudí na Slovensku.*“

Podávateľ vo svojom podaní tiež spomína podcast *Nezhasínaj*, avšak počas dňa uvedeného v podaní (24. 7. 2023), sa tento podcast nevysielal.

Namietaný obsah *Kriminálne spisy* bol odvysielaný v rámci programu *Mrazivé letné večery* na programovej službe EXPRES, dňa 24. 7. 2023 v čase cca 22:04:17 – 22:58:00 hod. Vysielateľ k predmetnému programu uvádza na svojej webstránke nasledovné:

„*Keď sa v lete konečne zotmie, poďte sa s nami poriadne schladiť. Od pondelka do piatka po 22:00 sa budete báť s najúspešnejšími true crime podcastmi Rádia Expres – Nezhasínaj! a Kriminálne spisy. Báť sa je povolené!*

Tieto podcasty nie sú vhodné pre poslucháčov mladších ako 18 rokov a ani pre citlivé povahy....“¹

Ohľadne vysielania podcastu *Kriminálne spisy* vysielateľ uvádza:

„*Mrazivé osudy obetí, šílené mysle vrahov a násilníkov. Ponorte sa s nami do hlbín policajných archívov a pripomeňte si tie najhrôzostrašnejšie prípady, ktoré otriasli nervami aj tých najlepších vyšetrovateľov a psychologov. Toto je skutočné krimi, ktorým vás bude sprevádzať herec Martin Kaprálik a psychologička Sylvia Dančiaková.*

Tento podcast obsahuje násilné a sexuálne scény. Preto nie je vhodný pre poslucháčov mladších ako 18 rokov, ani pre citlivé povahy.“²

¹ <https://www.expres.sk/relacie/mrazive-letne-vecery/>

² <https://www.expres.sk/kategoria/kriminalne-spisy/>

Podnet sme vzhľadom na jeho obsah analyzovali z hľadiska nasledujúcich možných porušení zákona č. 264/2022 Z. z.:

§ 61 Ochrana ľudskej dôstojnosti a ľudskosti

- 1) „Obsahová služba, ktorú poskytuje vysielateľ alebo poskytovateľ audiovizuálnej mediálnej služby na požiadanie, musí rešpektovať ľudskú dôstojnosť, najmä nesmie
- a) propagovať vojnu alebo opisovať kruté alebo inak neľudské konanie spôsobom, ktorý je ich nevhodným zľahčovaním, ospravedlňovaním alebo schvaľovaním,
 - b) šíriť alebo sprístupňovať informácie verejnosti s úmyslom verejne podnecovať na spáchanie niektorého z trestných činov terorizmu alebo verejne schvaľovať niektorý z trestných činov terorizmu.“

Vysielateľ pripravil pre svojich poslucháčov severský špeciál Kriminálnych spisov, ktorý v troch epizódach (Chlapec z lega: Kat Mörg, Chlapec z lega: Posledný templár a Chlapec z lega: Ostrov Utøya) priblíži život mediálne najznámejšieho vraha všetkých čias – Andersa Breivika, od detstva, cez dospievanie, až po útok.³

Anders Behring Breivik je nórsky masový vrah a krajne pravicový politický aktivista, ktorý 22. júla 2011 spáchal sériu teroristických útokov v nórskom hlavnom meste Oslo a na ostrove Utøya. Pri útokoch bolo zabitých 77 ľudí, z ktorých väčšinu tvorili účastníci letného pobytu mládežníckej organizácie Nórskej strany práce. Breivik bol v roku 2012 usvedčený z masovej vraždy, zo spôsobenia smrtiacej explózie a terorizmu. Bol odsúdený na 21 rokov odňatia slobody s možnosťou následného ochranného liečenia.⁴

Predmetom tejto monitorovacej správy je prvá časť špeciálu – **Chlapec z lega: Kat Mörg**. Uvedená epizóda je rozdelená do viacerých tematických častí, ktoré sú počas vysielania prerušované hudobnými skladbami a upútavkami. Každá časť je sprostredkovaná ako príbeh, ktorý je prerozprávaný hercom M. Kaprálikom. Poslucháčovi sú poskytované fakty o rôznych udalostiach. Sú však spracované tak, že využívajú rôzne prvky dramatizácie na to, aby bol obsah zaujímavý, pútavý.

Počas jednotlivých častí príbehu sa v pozadí ozýva hudobný podmaz (prevažne dramatickejšieho charakteru) a rôzne zvuky, korešpondujúce s príbehom (napr. zvuky streľby; zvuk, ktorý vydáva bežiaci človek; zvuk človeka pohybujúceho sa vo vode, plač novorodenca, ženský krik...). Tieto zvuky dodávajú príbehu reálny rozmer. Príbeh je v priebehu trvania doplnený o vyjadrenia psychologičky S. Dančiakovej. V jednotlivých komentároch psychologička poskytuje vysvetlenia ohľadne motívácií, ktoré človeka (v tomto prípade A. Breivika) môžu viesť k istému typu správania alebo konania. Okrem uvedeného v komentároch spomína aj konkrétny kultúrny, či spoločenský kontext, do ktorého sa A. Breivik narodil a následne v ňom vyrastal.

V čase 22:04:17 (začiatok programu) a 22:36:22 (po prerušení programu) sa ozve upozornenie v znení „Toto je Mrazivý letný večer na Expres s podcastom Kriminálne spisy. Podcast nie je vhodný pre poslucháčov mladších ako 18 rokov a ani pre citlivé povahy.“

V úvodnej časti príbehu sa opisuje časť útoku, v ktorej samotný Breivik vôbec nefiguruje. Vystupuje v ňom 17-ročný chlapec Viljar, ktorý uteká so svojim bratom pred streľbou. Po tom, čo ho zasiahnu guľky, spadne do vody. Chlapec opisuje svoje pocity zmätku a strachu. Poslucháč sa taktiež dozvie informácie o jeho zranení (odstrelené prsty na ruke, bolesť v ramene, rana na hlave, cez ktorú sa dotkne svojho mozgu). Zo záveru je zrejmé, že chlapec pravdepodobne zomiera.

Po ukončení tejto časti sa vyjadruje psychologička, ktorá objasňuje, že Breivikov príbeh je jednak príbehom bežného človeka, ako aj zmapovaním situácie v Nórsku od 70-tych rokov po súčasnosť. Tiež zdôrazňuje, že každý človek potrebuje, aby mal emočne nasýtené (ideálne pozitívne) medziľudské vzťahy.

Ďalšia časť príbehu popisuje ranné detstvo Breivika. Anders sa narodil matke, ktorá je citovo nevyrovnaná a má vážne problémy s vlastným mentálnym zdravím (trpí hraničnou poruchou

³ <https://www.expres.sk/278648/trojdielny-seversky-special-kriminalnych-spisov-odhali-kto-bol-anders-breivik-a-co-viedlo-k-tragedii-ktora-otriasla-celym-svetom/>

⁴ https://cs.wikipedia.org/wiki/Anders_Behring_Breivik

osobnosti), pretože si ako dieťa prešla týraním a zanedbávaním. Wenche k svojmu dieťaťu prechováva ambivalentné pocity, výchova je pre ňu veľmi náročná. Andersov otec ich opustil pár mesiacov po narodení. Z Andersa pod vplyvom týchto okolností vyrastá úzkostlivé dieťa, ktoré potrebuje mať všetko na poriadku. Svet je pre neho nepriateľské miesto (dôsledok nedostatočnej emocionálnej saturácie) a ľahko sa stáva terčom šikany. Vzhľadom na jeho strnulý prejav, dostáva prezývku *Chlapec z lega*. V čase Andersovho detstva prichádza do Nórska množstvo migrantov a tak sa pohybuje v prostredí plnom cudzincov. Po dlhom čase si nájde kamarátku z Čile. Keď jej však ukáže, ako ho fascinuje smrť čmeliakov, ktoré zavrie do nádoby, jej matka preruší s ich rodinou kontakty. Vzhľadom na vážne psychické problémy Breivikovej matky, ich rodinu často navštevuje sociálka. Wenche dokonca požiada štát, aby jej umožnili umiestniť svojho syna aspoň na istý čas do náhradnej rodiny.

K tejto časti príbehu sa taktiež vyjadruje psychologička. Upriamuje pozornosť na to, akým negatívnym spôsobom môže ovplyvniť vývin dieťaťa výrazne nepriaznivá rodinná situácia.

V nasledujúcom deji je popisované Andersove dospievanie, počas ktorého sa zo šikanovaného dieťaťa sám stáva ten, ktorý šikanuje iných. Anders dospieva v Nórsku, v ktorom čoraz častejšie počúť antiimigračné hlasy. Jeho novým cieľom je stať sa úspešným podnikateľom a dostať sa do politiky. Po tom, čo sa Andersovi nepodarí dostať sa do Strany pokroku (pravicová strana obviňujúca migrantov z ohrozovania ekonomickej stability a zvyšovania kriminality), po neúspechu s podnikaním i v milostnom živote, sa ako 27-ročný zatvorí do izby v byte svojej matky a pustí si na dlhých päť rokov počítač. Z počiatku sa venuje iba počítačovým hrám, ale postupne preniká do rôznych diskusií na internete a čoraz hlbšie sa zoznamuje z rétorikou pravícových strán. Breivik začína pracovať na svojom manifeste a stále viac sa prepadá do chaosu dezinformácií. Sťahuje sa na farmu v dedine Ørsta a začína plánovať svoj útok.

Domnievame sa, že prostredníctvom daného programu neprichádzalo k opisovaniu krutého alebo inak neľudského správania, ktorý by zľahčoval, ospravedlňoval alebo schvaľoval tragické udalosti, ktoré sa odohrali počas útoku. Taktiež si myslíme, že v programe sa nešíril taký typ informácií, ktorý by úmyselne podnecoval k spáchaniu niektorého z trestných činov terorizmu alebo by takéto činy verejne schvaľoval. Z kontextu, v akom boli jednotlivé časti príbehu prerozprávané jednoznačne vyplýva, že tvorcovia sa nezamerali na informácie ohľadne útoku (akt útoku, jeho plánovanie), ale v prvom rade najmä na psychologické a spoločenské pozadie ovplyvňujúce konanie a správanie A. Breivika.

Na základe vyššie uvedeného sa domnievame, že vysielateľ neporušil ustanovenie **§ 61 ods. 1 písm. a) a písm. b)** zákona č. 264/2022 Z. z. o mediálnych službách.

* * *

ZÁVER:

Na základe analýzy sme toho názoru, že vysielateľ D.EXPRES, k.s. odvysielaním programu *Mrazivé letné večery – Kriminálne spisy* dňa 24. 7. 2023 na programovej službe EXPRES **neporušil ustanovenie § 61 ods. 1 písm. a), b) zákona č. 264/2022 Z. z. o mediálnych službách.**

Podnet na preverenie navrhujeme posúdiť ako **neopodstatnený**.

Prepis/popis monitorovaného vysielania k Správe o kontrole dodržiavania povinností podľa zákona č. 264/2022 Z. z. (podnet na preverenie č. PGO-RPMS/2023/01104)

Monitorované vysielanie: Mrazivé letné večery – Kriminálne spisy

Deň vysielania: 24. 7. 2023

Čas vysielania: 22:04 h

Vysielanie bolo monitorované zo záznamu Rady

časový kód záznamu o cca:

22:00:01 Začiatok záznamu

Upútavka na súťaž *Najbohatšie leto je na Exprese*, zvukový komunikát, program *Krátke správy*, zvukový komunikát, program *Dopravný servis*, zvukový komunikát.

22:04:17 Program Mrazivé letné večery

Mužský hlas (herec M. Kaprálik) : „*Toto je Mrazivý letný večer na Exprese s podcastom Kriminálne spisy. Podcast nie je vhodný pre poslucháčov mladších ako 18 rokov a ani pre citlivé povahy.*“

V pozadí znie dramatická hudba a mužský hlas pokračuje: „*Spáchali ťažký zločin a pred spravodlivosťou sa im nepodarilo skryť. Na ich prípadoch pracovali len tí najlepší vyšetrovatelia. Každý z nich má v policajnom archíve svoj spis.*“

Ozýva sa ženský hlas, ktorý šepotom povie: „*Kriminálne spisy.*“

Dramatická hudba. **Mužský hlas vraví** (herec M. Kaprálik): „*Chlapec z lega, časť prvá, Kat Mörg. Ostrov Utøya, 22. 7.2011.*“ V pozadí sa ozýva zvuk, ktorý človek vydáva pri behu, v diaľke počuť streľbu.

Mužský hlas pokračuje: „*Nevie, ako to začalo. Najprv si myslel, že sú to petardy, má len 17 rokov a streľbu predtým počul iba v amerických filmoch. Netušil, aké to je, keď na človeka niekto poľuje, niektorí stuhli na mieste. Viljar videl, ako skončili a vedel, čo musí urobiť. Bež, bež, bež! Preč od výstrelov, preč od smrti. Šprintuje pomedzi stromy a stále ďalej až k skalnému previsu nad jazerom. Neustále sa obzerá a kontroluje mladšieho brata, ktorý beží po jeho boku. Sú na ostrove, ďaleko sa nedostanú, musia nájsť úkryt. Lenže výstrely sa približujú, útočník ich zaháňa rovno dolu popri skaliskách až do ľadovej vody. Chlapci šprintujú o život, okolo uší im lietajú rozžeravené guľky. No útesy, ktoré môžu použiť ako štít, majú na dosah ruky. Už len kúsoček. Stačí, ak vydržia ešte pár metrov. Viljar vyskočí, aby sa dostal cez poslednú širokú medzeru medzi kameňmi. Útočník zasiahne Viljara v letku. Chlapec sa skláti na zem a skotúľa sa až do plytkej vody na brehu ostrova (počuť zvuk, ako keď niekto padne do vody. Následne zvuky, ktoré sprevádzajú pohyb človeka vo vode). Vie, že je zranený, no netuší, kde. Necíti bolesť ani únavu. Hlava mu káže stále dokola len jedno. Uteč! Snaží sa postaviť, no na klzkých kameňoch je nešikovný, ako srnec na ľade. Vždy, keď sa mu podarí vstať, ozve sa ďalšia rana a on sa znova skláti do jazera (počuť výstrely). Napokon zostane ležať. Objíma slizkú mokrú skalú a dúfa, že vyzerá ako mŕtvola. Snaží sa zorientovať. Je zranený? Kde je útočník? Pár metrov od seba zbadá nehybne ležať ďalšieho chlapca, svojho kamaráta Simona. Simon! Simon! Neboj sa, to bude v poriadku. Zvládneme to. Tak, ako vždy. Lenže Simon neodpovedá. Je celý sinavý a nedýcha. Viljar si nič nepripúšťa. No telo ho zrádza. Začína cítiť bolesť a chlad, skúma svoje zranenia. Prsty jednej ruky má odstrelené, visia už len na zvyškoch kože. Ostrú bolesť cíti aj v ruke, v ramene a v predlaktí. Krv sa mieša s modrými vodami jazera Tyrifjorden (stále počuť iba zvuky vody a pohybujúceho sa človeka). Jeho svaly sa začínajú sťahovať v bolestivých kŕčoch, nedokáže sa ani pohnúť. Nevie, kde je jeho brat a má o neho strach. Čo ak sa mu niečo stalo? Čo ak to neprežije? Výstrely sa vzdialili (počuť vzdalujúcu sa streľbu). Viljar sa pokúsi rozhliadnuť po okolí. Zrazu si uvedomí, že nevidí na jedno oko. V hlave cíti tupú bolesť. Čo sa to deje? (V pozadí znie dramatická hudba). Rozochvenou rukou sa dotkne svojej tváre a pokračuje ďalej dozadu až na šiju. Pohladí mokré vlasy a prstami zavadí o čosi mäkké. Viljar sa práve dotkol svojho mozgu. Príde mu zle od žalúdka, ruku rýchlo stiahne naspäť a spomenie si na všetky tie zlé akčné filmy,*

ktoré videl. Jedno si z nich zapamätal. Za žiadnu cenu nesmie stratiť vedomie. Sleduje vlnky na hladine a predstavuje si, ako sa vráti domov na Svalbard. Myslí na dievča, ktoré sa mu páči a na rýchlu jazdu na snežnom skútri. Smrť neberie ako možnosť. Lenže svet sa pomaly ponára do šedej mäkkej hmly. Viljar si začne spievať a blabotať čosi o pirátoch. Pšššt, buď ticho, prosím, lebo sa vráti. Začuje ešte kohosi zašepkať. Potom sa všetko ponorí do tmy.“

Ženský hlas (psychologička S. Dančiaková): „Príbeh Breivika je doslova, ako píše vo svojej knihe nórska novinárka, Asne Seierstad, príbehom bežného človeka. Môže to byť sused, spolužiak, kolega, predavač, chlapec so psom, ktokoľvek, koho sme stretli len tak na ulici v kaviarni. Zmapovanie jeho života je zároveň príbehom o Nórsku od 70-tych rokov až po dnešok. Nedá mi necitovať Soderbergha, spisovateľa švédskeho: „Človek chce byť milovaný a ak ho nikto nemiluje, tak obdivovaný. A ak ho nikto neobdivuje, tak obávaný. A ak sa ho nikto nebojí, tak chce, aby ním ľudia opovrhovali a pohrdali. Človek chce, aby z neho ľudia mali nejaký pocit. Jeho duša sa desí prázdna a chce kontakt za akúkoľvek cenu.“ Absolútne to sedí na Andersa.“

Mužský hlas: „Počúvate podcast Kriminálne spisy. O chvíľu pokračujeme.“

22:10:29 Hudobné skladby (zahraničná a domáca produkcia), zvukový komunikát.

22:17:36 Pokračovanie programu

Mužský hlas (herec M. Kaprálik): „Oslo, 13. 2. 1979. Zdravotnej sestry Wenche a diplomatovi Jensovi sa práve narodil syn (počuť zvuk plačúceho novorodenca, následne znie ponurý hudobný podmaz). Malý, blondavý Anders Breivik. Je podľa svojho otca mocný a krásny. Podľa matky je neduživý, modrý, škaredý a celý akýsi divne pokrčený. Wenche je z pôrodu vyčerpaná. K tomu sa navyše musí starať aj o svoju šesťročnú dcéru Elisabeth, ktorá má iného otca. Premýšľa, či si Andersa vôbec mala nechať. S partnerom sú spolu ešte krátko a začína byť akýsi chladný a vzdialený. A tak aj bolo. Len pár mesiacov potom, čo príde chlapec na svet, sa sen o rodinnej idylke rozplynie. Pár sa rozíde a otec sa o malého Andersa prestane na celé roky zaujímať. Wenche syna miluje, no nevie, ako ho vychovávať. Nikto ju nenaučil, ako vyzerajú zdravé vzťahy v rodine. Jej detstvo bolo plné týrania, zanedbávania a odstrkovania. Kvôli týmto hrôzám už ako dvanásťročná takmer spáchala samovraždu. V dospelosti sa síce postavila na vlastné nohy, no utrpenie sa na nej podpísalo, trpí hraničnou poruchou osobnosti (v pozadí sa ozve ženský krik, následne pokračuje ponurý hudobný podmaz). Niekedy z ničoho nič kričí, inokedy je príliš milá. Chlapec je z hurikánu pocitov zmätený, je úzkostlivý, všetko potrebuje mať na poriadku. Po svete kráča ako po mínovom poli. Strnulo a bez výrazu, aby náhodou nespustil ďalšie nečakané tornádo. Má tenký hlas, je nešikovný, tichý. A tak sa ľahko stane terčom šikany ostatných detí. Je to predsa „kockáč“ - tuhý ako z lega, chodí ako robot. Smutného, neistého Andersa začnú na sídlisku prezývať „Chlapec z lega“. V tých rokoch sa vďaka otvorenej ľavicovej nórskej politike do krajiny sťahujú tisíce imigrantov. Mnohí za to veľbia a iní zas hania Stranu práce. Anders sa tak pohybuje v prostredí plnom cudzincov a konečne sa mu podarí nájsť si kamarátku, dievčatko z Čile. Ich matky sa spriatelia, a tak aj deti spolu prirodzene trávia veľa času.

Ozýva sa bzukot hmyzu akoby v pohári.

„Pozri čo som chytil.“

„Včely. Nebojíš sa?“

„To nie sú včely, ale čmeliaky. Neštípu. Aha, pozeraj.“

Ozve sa zvuk vody naplňajúci pohár.

Anders začne do sklenenej nádoby s čmeliakmi napúšťať vodu. S nadšením sleduje, ako sa hmyz snaží uniknúť hore, čo najďalej od studenej vody. Ako sa hladina postupne dotýka ich tenkých nôh a ako im lepí krídla. Pohľad na metajúce sa vzdorujúce telička ho teší, oči od nich neodtrhne ani na sekundu. Znova sa pohne až vtedy, keď pohyby v nádobke ustanú. Bezvládne žltočierne telička sa hompálajú na divokých vlnách kohútikovej vody.

„To bolo, čo?“ Obráti sa nadšene na kamarátku. Dievčatko je v šoku. Zhnusene si ho premeria a čosi zamumle. Od tej chvíle vie, že na Andersa si treba dávať pozor. Ich kamarátstvo sa skončilo. Kvôli matkinmu zlému psychickému stavu si Anders a jeho staršia sestra musia zvykať na pravidelné návštevy

zo sociálky a kontroly u psychiatrov. Vo Wenche sa bijú dve veci: láska k synovi a paranoidný strach z mužov, ktorí si v sebe nesie z detstva. Pripadá jej napríklad odporne, keď chce malý Anders spať pri nej v posteli. Situácia zájde až tak ďaleko, že psychiatri odporujú, aby chlapec s mamou nežil. V tom období do jeho života znova príde otec, diplomat Jens. Na striedačku sa objavuje a mizne. Vždy, keď Jens na chvíľu vidí syna, snaží sa ho vychovávať. Zdá sa mu totiž, že Anders nie je dosť dobrý, nemá športového ducha. Je lenivý, kráča a hovorí ako baba. Anders napokon u matky zostane. Počas návštev sociálky sa zdá, že je všetko v poriadku. Wenche chce niekedy syna pri sebe, inokedy zas, aby vypadol a už ho nikdy nevidela. Vychovávať deti je na ňu priveľa, a tak požiadala o náhradnú rodinu, aspoň na víkendy. Pestúnov šokuje už pri prvej návšteve:

„A... Andersa nechajte, aby si ochytil váš penis, nech vie ako má vyzeráť chlap. Doma nič také nemáme,“ povie so všetkou vážnosťou a zaplesne za sebou dvere (počutí zvuk dverí).“

Ženský hlas (psychologička S. Dančiaková): „Anders. Narodil sa 13. 2. 1979 a od počatia, nie od narodenia, ale už od počatia túži len po jedinom. Po láske svojej matky. Po jej prijatí, po dotykoch, cite, po vytvorení si vzťahovej väzby s ňou. Nestalo sa. Prečo? Matka bola sama v detstve traumatizovaná. Psychicky aj fyzicky týraná a zneužívaná. V 17-tich rokoch nabrala odvalu a utiekla z otrasných podmienok do mesta, ale nemala žiadne sociálne ani komunikačné zručnosti, nevedela ako sa správať, čo očakávať vo vzťahoch, nevedela, čo cíti, ani že vôbec cítia ostatní. Jediné, čo si so sebou priniesla bolo, že láska rovná sa bolesť, bitka, poníženie, agresia. Napriek tomu, že mladá žena veľmi chce, jej skutočné vzťahy sú fakt problém. Vzťahy s mužmi determinuje jej vzťah s otcom. Ten bol síce milujúci, ale veľmi skoro ju opustil, a to definitívne. Zomrel a čo bolo najhoršie, nechal ju napospas psychickej agresie zo strany matky a prejavom fyzickej agresie zo strany ďalšieho muža v jej živote, brata. Takže, logicky odmieta ešte v tehotenstve svojho nenarodeného syna a veľmi skoro po jeho narodení odchádza s deťmi aj od svojho manžela. Medzi synom a matkou sa nevytvára žiadna vzťahová väzba. Matka chlapca odmieta. Považuje ho za zlého, hyperaktívneho, vyžadujúceho si dotyky, pozornosť, pričom hovoríme stále o dvojročnom dieťati. Zásadná trauma prebehne u Andersa v štyroch rokoch, kedy matka žiada štát o pomoc. Chce sa vzdať jeho výchovy, čím ho úplne zradí. Najskôr ho odlúči od otca a ešte ho aj sama sa snaží vzdať. Celé ďalšie správanie syna je poznačené jeho obrovskou túžbou a úsilím po láske a pozornosti od matky. Čím viac ho odmieta, tým bližšie sa snaží byť.“

Mužský hlas: „Počúvate podcast Kriminálne spisy. O chvíľu pokračujeme.“

22:25:25 Hudobné skladby (zahraničná produkcia), zvukový komunikát, Dopravný servis, zvukový komunikát, hudobná skladba (zahraničná produkcia), zvukový komunikát, upútavka na súťaž Najbohatšie leto je na Exprese.

22:36:22 Pokračovanie programu

Mužský hlas: „Toto je Mrazivý letný večer na Exprese z podcastom Kriminálne spisy. Podcast nie je vhodný pre poslucháčov mladších ako 18 rokov a ani pre citlivé povahy.“

Mužský hlas (herec M. Kaprálik): „Anders pomaly rastie a naberá na sile. Rodičia na sídlisku svoje deti varujú: V žiadnom prípade ho nepúšťajte k nášmu psovi či mačke. Všetci predsa vedia, že chlapec zvieratám ubližuje a nielen to. Šikana ho naučila, že toto je svet, v ktorom nesmieš ukázať strach. Násilím si môžeš vy dobyť rešpekt. A tak sa Anders bije, uráža, pluje, ponízuje. Najradšej si vyberá slabších. Deti, ktoré sú mentálne postihnuté, alebo len prednedávnom pricestovali z Afriky, Ázie či Latinskej Ameriky, takže ešte nevedia po nórsky. Jeho obľúbeným terčom je Ahmed z Pakistanu. „Čo tu chceš karamelka?“ , vysmieva sa mu. Ahmed sklopí zrak a zvesí ramená. To je pre Andersa úspech. Cíti sa silný. Sotí do neho, ruku zovrieť v päsť a napriahne sa. Lenže v tom sa stane niečo, čo ani jeden z nich nečakal. Ahmed sa po prvýkrát v živote začne brániť (ozývajú sa zvuky úderov). Bojuje odhodlane ako nazúrený jazvec. Chlapci sa pár minút zmietajú v divokom zápase. Anders napokon zostane porazený ležať na chrbte. Ladovo modré a orieškovo hnedé oči na seba prekvapene hľadia. Dnes sa bili ako seberovní. V ten deň si chlapci podajú ruky a stanú sa z nich nerozluční priatelia. Hrajú

spolu basket, roznášajú noviny a chodia do kina. S úderom puberty sa začnú venovať hip-hopu. Patria k nižšej vrstve a hovoria si „Decká z geta“. Nosia široké nohavice, tancujú breakdance, repujú a sprejú graffiti. Lenže Andersovi sa opäť nedarí. Nemá výtvarné cítenie, jeho pohyby sú nekoordinované a hlas pritenký. Svoj neúspech sa snaží vyrovnávať odvahou. Zvolí si prezývku Mörg, teda kat. Posprejuje dokonca aj klenotníctvo a niekoľkokrát sa dostane do potýčky s políciou. Ani to mu však nepomôže. Ahmeda vyhodia zo školy a ostatní kamaráti Andersa zo skupiny napokon vylúčia. Opäť zostane sám. Keď má 15 rokov, nadobro sa ho zriekne aj otec. V tom období si Wenche nájde nového partnera, vojaka Toreho. Ani pre neho nie je Anders dosť chlap. Zdá sa mu lenivý, apatický. V tínedžerovi rastie hnev a vzdor. Má pocit, že svet je k nemu nespravodlivý. Tak strašne by chcel byť v niečom dobrý. Túži po uznaní a pozornosti. Lenže tentokrát to Anders preženie. Do školy zoberie svoju výbavu na graffiti a posprejuje okná riaditeľne. Potom sa so svojim činom vystatuje spolužiakom. Obdivujú jeho odvalu, no zároveň si neveriacky klepkajú po čele.

„Ty si úplný blázon“. (počuť otvorenie dverí). V tom sa vo dverách triedy objaví riaditeľ. Študenti stíchnu. Boja sa ho. Chodí oblečený v uniforme a vyžaduje od nich absolútnu poslušnosť.

„Breivik“, zahrmí a napochoduje rovno k vinníkovi.

„Nemysli si že ti to prejde“, zasyčí. Potom sa rozloženie a Andersa bez varovania udrie. Chlapca až prehne v páse a ten od strachu takmer pustí do gatí, no rýchlo sa ovládne. Svoje poníženie pred spolužiakmi nemôže ukázať. Drzo zdvihne hlavu, vystrčí čeľusť a vzdorovito opätuje riaditeľov pohľad.

„A čo ako teraz?“, papuľuje.

Riaditeľ si ho skúmavo prezrie: „Chceš ma udrieť?“

Anders to berie ako výzvu. Ruku zovrie v päst a celou silou mu tresne do hrudníka. Zrejme nevie, že jeho protivník má na srdci voperovaný kardio stimulátor. Riaditeľa zamotá, akoby ho kopol kôň a takmer spadne na zem. Keď opäť získa rovnováhu, utrie si z čela pot a pokyvka hlavou.

„Ok o oko, zub za zub“, povie riaditeľ a vypochoďuje von z triedy. Anders zostane víťazoslávne stáť na mieste so vztýčenou hlavou a užíva si ohromené pohľady svojich spolužiakov. Počas Andersovej mladosti je v Nórsku stále hlasnejšie počuť antiimigračné hlasy. Vďaka tomu stúpa na výslnie pravicová populistická Strana pokroku. Jej členovia tvrdia, že prisťahovalci ohrozujú ekonomiku a zvyšujú mieru kriminality. Andersa politika priťahuje ako moľu. Vonia mocou a uznaním. Dospel a naučil sa rozprávať a kráčať ako ľudia z vyšších vrstiev. Oblieka sa ako mladý politik, hoci do lacných, no dobre padnúcich oblekov. Snaží sa podnikáť, jeden po druhom zakladá rôzne projekty a firmičky, no všetko tak, ako vždy, končí neúspechom. Cudzinci mu v Nórsku vadia, má pocit, že keby tu neboli, k úspechu by mal jednoduchšiu cestu. Vstúpi do mládežníckej organizácie Strany pokroku. Ich úhlavných nepriateľov, Stranu práce, z duše nenávidí. Nemá rád ich sociálnu ľavicovú politiku. Nepáči sa mu, že v ich čele stojí žena, Gro Harlem Brundtland. Byť premiérom, to je práca len pre skutočného muža. Takého, akým je on sám.“

Mužský hlas: „Počúvate podcast Kriminálne spisy. O chvíľu pokračujeme“.

22:43:11 Hudobné skladby (zahraničná produkcia).

22:50:38 Pokračovanie programu

Mužský hlas: „Počúvate podcast Kriminálne spisy.“

Mužský hlas (herec M. Kaprálik): „Anders na svoju pokožku a vlasy používa množstvo kozmetických prípravkov. Dá si spraviť plastiku nosa, aby upevnil svoj árijský vzhľad. Známym si o ňom šepkajú, že je gay, no on ich odbíja chlapáckymi rečami. Nájde si frajerku a pripravuje sa na kariéru úspešného pravicového politika. Lenže, keď nastane čas, aby prestúpil z mládežníckej organizácie do skutočnej dospeláckej Strany pokroku, neprijmú ho. Ba dokonca ho ani nezavolajú na pohovor. Ničím ich nezaujal a rýchlo na neho zabudnú. Tak, ako všetci. Tak, ako jeho frajerka, ktorú na rozdiel od neho, do Strany pokroku prijmu. Po rozchode je Anders zúfalý. Ako ideálny muž predsa musí mať manželku a založiť si rodinu. Rozhodne sa teda, že si nájde nevestu cez internet. Na krátku dobu si z Bieloruska dovedie istú Natašu. Tá si však veľmi rýchlo všimne, že jej nový partner chce, aby mu ženy slúžili. Neberie ju ako rovnocennú bytosť a tak sa pár rýchlo rozpadne. Anders je na dne, nemá žiadnu vidinu budúcnosti.“

Stratil nádej na uznanie, ktoré by mu mohla priniesť pekná rodinka alebo úspešná kariéra. Jeho posledný projekt skrachoval a on prišiel o takmer všetky peniaze. V 27-ich rokoch žije so svojou matkou v maličkom bytíku. Má jej plné zuby, má plné zuby celého sveta, ktorý nedokáže oceniť jeho génia. A tak sa zavrie do svojej izby a pustí počítač. Sadne si zaň na neuveriteľných 5 rokov. Von vychádza len výnimočne. V online hre of World of Warcraft predstiera, že je hrdina. Poráža obrovské mýtické príšery a za svoje činy získava odmeny. Je to jednoduchý, spravodlivý svet, v ktorom je uznávaným rytierom. Anders sa zároveň stále hlbšie ponára do krajiny pravicových web stránok a diskusií na internete. Marxistí, feministí a multikulturalisti. Vítači a slniečkári. To oni sú zodpovední za jeho zničený život. Moslimov nenávidieť nemôže, veď s nimi vyrastal, a tak nenávidí Stranu práce, ktorá dovolila, že do Nórska prišli. Svoje pseudo-intelektuálne objavy, zhromažďuje v knihe, teda vo svojom manifeste. Stále hlbšie a hlbšie sa prepadáva do chaosu dezinformačných správ. Podľa nich biela rasa zaniká a Nórsko vstupuje do občianskej vojny. Jedného dňa to Andersovi konečne dôjde. Európa je v ohrození a potrebuje rytierov (ozve sa zvuk zvončeka). Začne to nenápadne. Najprv k Breivikovcom dorazí kuriér (ozve sa zvuk otvorenia a zatvorenia dverí). Ander si od neho preberie škatuľu. O jej obsahu s matkou nechce hovoriť. Potom dorazí ďalší balík a ďalší. V drobných izbičkách je ešte menej miesta, ako predtým. Wenche občas, kde-tu, zazrie vytrčať nejaké náradie. Predpokladá, že ide o synov novú projekt. Keď sa jej Anders konečne zverí s tým, že chce byť farmárom, poteší sa. Až do chvíle, keď pri upratovaní v jeho izbe nájde pištoľ a brokovnicu.

„Ty máš brokovnicu?“

„No, a? Mám výcvik a zbrojný preukaz. Môžem chodiť poľovať a okrem toho, je vojna.“

„Vojna? Kde?“

„Občianska vojna. Moslimovia to tu chcú ovládnuť.“

„Odkedy tebe vadia moslimovia?“

„Nič proti nim nemám, ale mali by ísť domov.“

Wenche pokyvka hlavou a celú vec nechá tak. So synom sa jej nechce hádať, zvlášť teraz, keď má odísť. Už si vraj prenajal nejakú farmu v dedinke Ørsta, asi 160 km od Osla. Na vidieku sa mu určite vyčistí hlava a konečne sa dá dokopy. V tej dobe ešte netuší, že Anders na úver nakupuje aj 6 ton hnojiva. Nevie ani to, že hnojivo obsahuje dusičnan amónny, činidlo, z ktorého sa po zmiešaní s palivom stáva extrémne nebezpečná výbušnina. Veď komu by napadlo, že človeka od návodu na zostrojenie bomby delí len niekoľko kliknutí na internete? Je 7. 5. 2011. Nórsko sa pomaly prebúdzajú do ponurej severskej jari. Dnes sa Anders konečne sťahuje na prenajatú farmu v Ørste. Zbrane a tajomné škatule sú vypratane. Maličký byt sa zrazu zdá byť akýsi priveľký pre jedného človeka. Wenche stisne srdce, no na svojho syna je po dlhom čase zase hrdá. Konečne sa vyhrabal od počítača a našiel si poctivú robotu. Nechce to pokaziť.

„Mami? Bojím sa“, zverí sa jej Anders, keď sa lúčia medzi dverami. Pod modrými očami má hlboké kruhy, vyzerá napäto a smutne. Podobne, ako keď bol ešte malý chlapec.

„Neboj sa, bude to tam pekné.“

„Ja len...mám strach, že to nedokážem.“

„Keď si trochu zašpiníš ruky, konečne nájdeš pokoj, uvidíš“, uistuje ho Wenche. „Farmárčenie je krásne.“ Chlapec z lega za sebou zatvorí dvere a vyjde von do sychravého májového dňa. Na ulici hučí premávka a obloha sa zaťahuje do farieb tmavého popola. Od dnes má dva mesiace na to, aby pripravil najväčší projekt svojho života. Konečne všetkým ukáže, čoho všetkého je schopný. Keď ho nechcú milovať, tak sa ho budú aspoň báť. Nórov čaká najkrvavejší deň moderných dejín a Andersovu tvár už čoskoro spozná celý svet.“

Mužský hlas: „Kriminálne spisy nájdete na podmaz.sk a vo všetkých podcastových aplikáciách. Mrazivé letné večery na Expresse.“

22:58:00 Koniec programu

22:58:01 Hudobná skladba (zahraničná produkcia)

22:59:59 Koniec záznamu